

مدیریت تمدن‌ساز در منظومه فکری - سیاسی امامین انقلاب اسلامی؛ تبلور فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت

۱. مجید عابدی کیا: دانشجوی دکتری رشته فقه و مبانی حقوق و اندیشه امام خمینی (ره)، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. محمود قیوم زاده: استاد گروه معارف و حقوق، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران. (نویسنده مسئول)
۳. معصومه مرادی: استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.

* ایمیل نویسنده مسئول: Mahmudghayom@iau.ac.ir

چکیده

فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های اندیشه سیاسی و مدیریتی امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان الله علیه) است؛ فرهنگی که در بستر آموزه‌های قرآنی و مکتب عاشورا شکل گرفته و از سطح فضیلت اخلاقی فراتر رفته، به راهبردی تمدن‌ساز در مدیریت جامعه اسلامی تبدیل شده است. این پژوهش با طرح این پرسش اصلی که «فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت چه نقشی در شکل‌گیری، مشروعیت و پایداری نظام اسلامی دارد؟» تلاش می‌کند نسبت میان این فرهنگ و مؤلفه‌های مردم‌سالاری دینی، عدالت و استقلال را در اندیشه امامین انقلاب واکاوی کند. روش تحقیق، تحلیلی - توصیفی و مبتنی بر مطالعه اسنادی است که با بهره‌گیری از بیانات امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان الله علیه)، قرآن کریم و منابع تاریخی انقلاب اسلامی انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در منظومه فکری امام خمینی (ره)، فرهنگ ایثار و شهادت سرچشمه مشروعیت سیاسی و ضامن استمرار انقلاب است؛ چرا که خون شهیدان پیوند میان مشروعیت الهی و مقبولیت مردمی را برقرار می‌کند. در اندیشه شهید امام خامنه‌ای (رضوان الله علیه) نیز این فرهنگ، ستون مردم‌سالاری دینی و موتور حرکت تمدن اسلامی است و نقش محوری در مقاومت در برابر سلطه فرهنگی، اقتصادی و سیاسی دارد. در مجموع، نتایج پژوهش بیانگر آن است که فرهنگ ایثار و مقاومت نه تنها عامل بقاء و پایداری انقلاب اسلامی، بلکه زیربنای شکل‌گیری الگوی مدیریت تمدن‌ساز در جمهوری اسلامی ایران است؛ الگویی که بر مبنای عدالت، معنویت و استقلال استوار است و استمرار آن، ضامن تحقق تمدن نوین اسلامی خواهد بود.

کلیدواژگان: اندیشه سیاسی امامین انقلاب، ایثار، پایداری انقلاب اسلامی، مقاومت، مشروعیت، تمدن نوین اسلامی

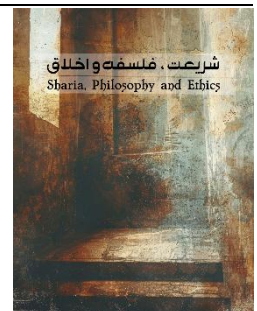
شیوه استناددهی: عابدی کیا، مجید، قیوم زاده، محمود، مرادی، معصومه. (۱۴۰۵). مدیریت تمدن‌ساز در منظومه فکری - سیاسی امامین انقلاب اسلامی؛ تبلور فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت. شریعت، فلسفه و اخلاق، ۴(۲)، ۱۸-۱.

تاریخ ارسال: ۲۳ فروردین ۱۴۰۵

تاریخ بازنگری: ۲۵ اردیبهشت ۱۴۰۵

تاریخ پذیرش: ۲ خرداد ۱۴۰۵

تاریخ چاپ: ۱ تیر ۱۴۰۵

© ۱۴۰۵ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

Civilizational Management in the Intellectual–Political System of the Leaders of the Islamic Revolution: The Manifestation of the Culture of Sacrifice, Martyrdom, and Resistance

1. Majid. Abedi Kia: PhD Student in Jurisprudence and Fundamentals of Law and Thought of Imam Khomeini (ra), Yadegar Imam Khomeini (ra) Shahr-e Ray Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Mahmoud. Qayyumzadeh*: Professor of the Department of Education and Law, Sav.C., Islamic Azad University, Saveh, Iran. (Corresponding Author)

3. Masoumeh. Moradi: Assistant Professor of the Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Yadegar Imam Khomeini (ra) Shahr-e Ray Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

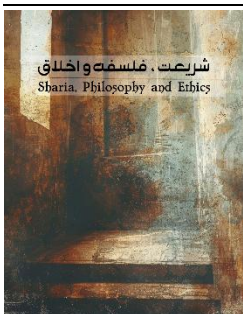
*Corresponding Author's Email: Mahmudghayyom@iau.ac.ir

Abstract

The culture of sacrifice, martyrdom, and resistance constitutes one of the most fundamental components of the political and managerial thought of Ruhollah Khomeini and Ali Khamenei; a culture that emerged within the framework of Qur'anic teachings and the school of Ashura and has transcended the level of a moral virtue to become a civilization-building strategy in the management of Islamic society. By posing the central question of "What role does the culture of sacrifice, martyrdom, and resistance play in the formation, legitimacy, and sustainability of the Islamic system?", this study seeks to examine the relationship between this culture and the components of religious democracy, justice, and independence in the thought of the Leaders of the Islamic Revolution. The research method is analytical–descriptive and based on documentary analysis employing the statements of Ruhollah Khomeini and Ali Khamenei, the Holy Qur'an, and historical sources related to the Islamic Revolution. The findings indicate that, within the intellectual framework of Ruhollah Khomeini, the culture of sacrifice and martyrdom serves as the source of political legitimacy and the guarantor of the continuity of the Revolution, since the blood of martyrs establishes the link between divine legitimacy and popular acceptance. In the thought of Ali Khamenei, this culture also constitutes the pillar of religious democracy and the driving force behind Islamic civilization, while playing a central role in resisting cultural, economic, and political domination. Overall, the results of the study demonstrate that the culture of sacrifice and resistance is not only a factor in the survival and endurance of the Islamic Revolution, but also the foundation for the formation of a civilization-building management model in the Islamic Republic of Iran; a model grounded in justice, spirituality, and independence, the continuity of which guarantees the realization of a modern Islamic civilization.

Keywords: *Political thought of the Leaders of the Islamic Revolution, sacrifice, sustainability of the Islamic Revolution, resistance, legitimacy, modern Islamic civilization*

How to cite: Abedi Kia, M., Qayyumzadeh, M., & Moradi, M. (2026). Civilizational Management in the Intellectual–Political System of the Leaders of the Islamic Revolution: The Manifestation of the Culture of Sacrifice, Martyrdom, and Resistance. *Sharia, Philosophy and Ethics*, 4(2), 1-18.

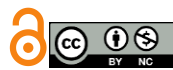

Submit Date: 12 April 2026

Revise Date: 15 May 2026

Accept Date: 23 May 2026

Publish Date: 22 June 2026

© 2026 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract

The present study examines civilizational management in the intellectual–political system of the Leaders of the Islamic Revolution, with particular emphasis on the culture of sacrifice, martyrdom, and resistance as a foundational element in the formation, legitimacy, sustainability, and future-oriented governance of the Islamic system. The Islamic Revolution of Iran was not merely a political transformation or a change in ruling structure; rather, it represented the emergence of a religious, cultural, and civilizational model grounded in divine values, justice-seeking, independence, and popular religious participation. In contrast to modern secular revolutions that are often interpreted through instrumental rationality, class conflict, or material interests, the Islamic Revolution arose from the spiritual legacy of Ashura, Qur’anic monotheism, and the collective willingness of the people to sacrifice for religious and social ideals. Within this framework, sacrifice and martyrdom were not marginal ethical virtues, but strategic forces that enabled the revolutionary movement to overcome fear, mobilize collective will, and establish a new political order. The study argues that the political thought of Imam Khomeini and Imam Khamenei cannot be fully understood without recognizing the centrality of sacrifice, martyrdom, and resistance as mechanisms of political legitimacy, social cohesion, and civilizational movement (2, 4, 15).

Methodologically, the study adopts a descriptive–analytical approach based on documentary analysis. It draws upon the statements, writings, and political–managerial teachings of Imam Khomeini and Imam Khamenei, as well as selected theoretical sources on Islamic political thought, religious democracy, governance, resistance, and the cultural foundations of the Islamic Revolution. The main research question is: What is the place of the culture of sacrifice, martyrdom, and resistance in the formation, continuation, and civilizational management of the Islamic system in the thought of Imam Khomeini and Imam Khamenei? To answer this question, the study analyzes the issue at three interrelated levels: political legitimacy, religious democracy, and Islamic civilizational management. The theoretical premise is that sacrifice and resistance are not merely historical memories of the revolutionary period or the Sacred Defense, but living concepts that continue to structure political identity, governance logic, and strategic orientation in the Islamic Republic. From this perspective, martyrdom functions as a symbolic and practical bridge between divine legitimacy and popular acceptance, while resistance functions as the operational condition for preserving justice, independence, and sovereignty against external domination and internal corruption (8, 13, 17).

The findings indicate that, in Imam Khomeini’s thought, the culture of sacrifice and martyrdom is deeply connected to the Islamic understanding of politics as a path of divine responsibility rather than a mechanism of power acquisition. Imam Khomeini regarded the Islamic Revolution as an extension of the prophetic struggle for divine rule and social justice. In this vision, sacrifice is the ethical and political condition for building and preserving an Islamic order, because a government that claims to pursue divine justice cannot be sustained by passivity, individualism, or fear of material loss. The blood of martyrs, in this framework, is not only a source of emotional inspiration but also a constitutive element of political legitimacy. It demonstrates that the people have accepted the costs of defending truth, justice, and independence, thereby transforming political support into existential commitment. The study also shows that Imam Khomeini’s emphasis on resisting oppression and refusing subordination to tyranny gave martyrdom a structural political function: it awakened society, delegitimized the rule of the Shah, and transformed religious faith into revolutionary agency (5, 9, 15).

The study further finds that, in the thought of Imam Khamenei, the culture of sacrifice and resistance is presented as the driving engine of society and the enduring pillar of religious democracy. Religious democracy, in this framework, is not reducible to elections or formal participation; rather, it is grounded in moral responsibility, collective commitment, public sacrifice, and the active presence of people in the defense of

justice and national dignity. A society that preserves the memory and logic of martyrdom does not become passive in the face of cultural invasion, economic pressure, political domination, or social fragmentation. Instead, it develops a durable capacity for self-renewal and civilizational advancement. The study shows that Imam Khamenei expands the meaning of resistance beyond military struggle and interprets it as a comprehensive cultural, economic, political, and epistemic strategy. Resistance is therefore the means through which religious democracy remains alive, justice becomes structurally defensible, and independence is protected from both external hegemony and internal erosion (1, 6, 7, 16).

Another central finding concerns the relationship between resistance, justice, and independence. The research demonstrates that, in the intellectual system of the Leaders of the Islamic Revolution, justice and independence are not abstract slogans but structural goals requiring continuous resistance. Justice cannot be realized if political power is separated from moral responsibility, and independence cannot be preserved if society becomes indifferent to domination, corruption, or inequality. In this regard, resistance serves as the operational form of justice-seeking and the practical guarantee of independence. The study also emphasizes that economic justice is inseparable from ethical vigilance, public responsibility, and resistance against corruption, privilege-seeking, bribery, and betrayal of public trust. Similarly, at the global level, resistance is interpreted as a means for confronting imperial domination and defending the dignity of oppressed nations. Thus, the culture of sacrifice and resistance becomes a civilizational management model: it links spirituality with governance, justice with power, and national independence with global responsibility (10-12, 14).

In conclusion, the study shows that the culture of sacrifice, martyrdom, and resistance constitutes the core of civilizational management in the Islamic Republic of Iran. These three concepts are not separate or occasional values, but interdependent pillars of an Islamic model of governance and civilization-building. Sacrifice produces social solidarity and moral capital; martyrdom gives meaning, direction, and legitimacy to collective movement; and resistance guarantees continuity, independence, and justice in the face of domination and decline. The final conclusion of the research is that civilizational management in the thought of Imam Khomeini and Imam Khamenei rests on the integrated foundations of sacrifice, justice, and resistance. The continuation of this culture in educational, managerial, cultural, and elite institutions can provide a native model of religious governance capable of generating soft power, sustainable legitimacy, and a future-oriented civilizational horizon for the Islamic world.

انقلاب اسلامی ایران به عنوان یکی از تحولات بنیادین و تمدن‌ساز قرن بیستم، نه تنها ساختار سیاسی کشور را متحول کرد، بلکه الگویی نو از حکومت‌داری مبتنی بر ارزش‌های الهی و مردم‌سالاری دینی ارائه داد. برخلاف انقلاب‌های غربی که بر مبنای عقلانیت ابزاری و منافع طبقاتی شکل گرفتند، انقلاب اسلامی از بطن فرهنگ عاشورا، آموزه‌های توحیدی و روح ایثار و شهادت برخاست. این ویژگی سبب شد تا انقلاب اسلامی صرفاً یک دگرگونی سیاسی نباشد، بلکه سرآغاز الگویی از مدیریت تمدن‌ساز اسلامی گردد که بر مبنای ایمان، عدالت و مقاومت شکل گرفته است. با گذشت بیش از چهار دهه از پیروزی انقلاب اسلامی، یکی از چالش‌های نظری و عملی نظام اسلامی، تبیین نسبت میان فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت با مدیریت تمدن‌ساز است. پرسش اصلی این است که چگونه این فرهنگ در اندیشه امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه) به مثابه رکن مدیریتی و راهبردی، مبنای مشروعیت سیاسی، پایداری اجتماعی و حرکت تمدنی جمهوری اسلامی قرار گرفته است؟ بسیاری از پژوهش‌ها، این فرهنگ را تنها در سطح اخلاقی یا فرهنگی تحلیل کرده‌اند و به نقش ساختاری و مدیریتی آن در تحقق تمدن نوین اسلامی کمتر پرداخته‌اند.

این پژوهش با تمرکز بر اندیشه سیاسی و مدیریتی امامین انقلاب، در پی آن است که نقش فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت را در سه سطح «مشروعیت سیاسی»، «مردم‌سالاری دینی» و «مدیریت تمدن‌ساز اسلامی» تبیین کند. دامنه‌ی تحقیق شامل بیانات، آثار و سیره نظری - عملی امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه) است.

اهمیت این تحقیق در آن است که فرهنگ ایثار و مقاومت را نه فقط یک ارزش اخلاقی، بلکه به عنوان بنیان اندیشه مدیریتی و راهبردی نظام اسلامی معرفی می‌کند. این فرهنگ، عامل اصلی پیوند میان معنویت و مدیریت، و موتور حرکت جامعه اسلامی در مسیر تحقق عدالت، استقلال و پیشرفت تمدنی است. فهم این پیوند، می‌تواند الگوی بومی «مدیریت تمدن‌ساز» را برای سیاست‌گذاران، مدیران و نخبگان انقلاب اسلامی روشن سازد. لذا سؤال اصلی پژوهش عبارت است از: فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت در اندیشه امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه) چه جایگاهی در شکل‌گیری، استمرار و مدیریت تمدن‌ساز نظام اسلامی دارد؟

اگرچه تاکنون پژوهش‌های متعددی درباره نقش ایثار و شهادت در پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس انجام شده است، اما بیشتر این آثار به جنبه‌های فرهنگی، اخلاقی و تاریخی این مفهوم پرداخته‌اند. نوآوری اصلی این پژوهش در آن است که فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت را نه یک ارزش اخلاقی یا مقطعی، بلکه یک سازه مدیریتی و راهبرد تمدن‌ساز در اندیشه امامین انقلاب تبیین می‌کند. این مقاله برای نخستین بار:

فرهنگ ایثار و شهادت را در چارچوب «مدیریت تمدن‌ساز» و حکمرانی اسلامی تحلیل می‌کند؛

ارتباط این فرهنگ را با سه مؤلفه‌ی ساختاری نظام اسلامی، یعنی مشروعیت سیاسی، مردم‌سالاری دینی و استقلال، به صورت نظری و مستند بررسی می‌کند؛

نشان می‌دهد که چگونه ایثار و مقاومت، از سطح گفتمان انقلاب به سطح مدل مدیریتی و راهبرد تمدن‌سازی ارتقا یافته است؛

تبیینی ارائه می‌دهد که می‌تواند به عنوان مبنای نظری برای سیاست‌گذاری‌های فرهنگی، مدیریتی و تمدنی در جمهوری اسلامی مورد استفاده قرار گیرد.

بدین ترتیب، این پژوهش شکاف موجود در ادبیات علمی را پر کرده و فرهنگ ایثار و مقاومت را از یک فضیلت فردی به یک نظام معرفتی و مدیریتی تمدن‌ساز در تفکر امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه) ارتقا می‌دهد.

پیشینه تحقیق

مطالعه فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت همواره بخشی از ادبیات مطالعات انقلاب اسلامی بوده است. آثار متعددی در این زمینه منتشر شده‌اند که به تبیین جایگاه این مفاهیم از منظر دینی، اجتماعی و فرهنگی پرداخته‌اند. از جمله مهم‌ترین منابع می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: کتاب چگونگی ارتقاء فرهنگ ایثار و شهادت اثر مهدی ناظمی اردکانی؛ به بررسی راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه اسلامی با تأکید بر نهادهای فرهنگی و آموزشی می‌پردازد. کتاب فرهنگ ایثار و شهادت از دیدگاه قرآن و روایات اثر رضا نجفی؛ مفاهیم ایثار و شهادت را بر اساس آیات قرآن و روایات اهل بیت (ع) تحلیل کرده و بنیادهای دینی آن‌ها را تبیین می‌کند. کتاب ایثار و فرهنگ شهادت از دیدگاه مقام معظم رهبری، نویسندگان بهنام نعیمی، محمود قاسمی، فریده محمدی؛ بیانات و دیدگاه‌های شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه) درباره ایثار و شهادت را گردآوری کرده و آن‌ها را در حوزه فرهنگ‌سازی و تمدن اسلامی دسته‌بندی نموده است.

کتاب فرهنگ و مقاومت فرهنگی اثر مهدی نوید:

با تمرکز بر مقابله فرهنگی با تهاجم غرب، به تبیین مفاهیم مقاومت فرهنگی در برابر استحاله فرهنگی و جنگ نرم می‌پردازد.

کتاب فرهنگ مقاومت و امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران اثر یاسر صیدی محمدی، مجتبی اشرافی، مرتضی اشرافی:

رابطه میان فرهنگ مقاومت و امنیت داخلی را از منظر تهدیدات نوین بررسی کرده و تأثیر پایداری فرهنگی را در ثبات اجتماعی تحلیل می‌کند.

کتاب انقلاب و مقاومت اسلامی در سیره امام خمینی (ره) اثر رضا عیسی‌نیا:

سیره نظری و عملی امام خمینی (ره) در باب مقاومت در برابر طاغوت و استکبار را بررسی کرده و آن را به‌عنوان الگوی انقلاب اسلامی تحلیل می‌نماید.

با وجود اهمیت و تنوع آثار پیشین، می‌توان به چند خلأ مهم اشاره کرد: فقدان تلفیق منسجم میان ابعاد فرهنگی، سیاسی و تمدنی فرهنگ ایثار؛ تمرکز جداگانه پژوهش‌ها بر امام خمینی (ره) یا شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه)، بدون تحلیل تلفیقی از منظومه فکری امامین انقلاب؛ کم‌توجهی به مصادیق جدید ایثار و مقاومت مانند جهاد تبیین.

پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی و تلفیقی، تلاش دارد ضمن تبیین ساختاری اندیشه امامین انقلاب در زمینه فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت، این فرهنگ را در سه سطح مشروعیت سیاسی، مردم‌سالاری دینی و تمدن‌سازی اسلامی واکاوی کرده و جایگاه آن را در راهبردهای فعلی و آینده جمهوری اسلامی مشخص سازد.

مبانی نظری تحقیق

مبانی نظری این تحقیق در پی تبیین چارچوب مفهومی و نظری فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت بر اساس اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه) است. این بخش تلاش دارد با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی، فلسفه سیاسی اسلام و گفتمان انقلاب اسلامی، زمینه‌های نظری لازم برای تحلیل مفاهیم اصلی مقاله را فراهم آورد.

چارچوب مفهومی

ایثار، شهادت و مقاومت در منظومه اندیشه سیاسی امامین انقلاب، صرفاً مفاهیمی اخلاقی یا عرفانی نیستند، بلکه به عنوان مؤلفه‌هایی بنیادین در تحقق، مشروعیت، و تداوم نظام اسلامی تلقی می‌شوند. این مفاهیم، ریشه در آموزه‌های قرآن، سنت پیامبر اسلام (ص)، مکتب عاشورا و سیره ائمه معصومین (ع) دارند و در ساحت اندیشه سیاسی، کارکردهای هویتی و تمدن‌ساز یافته‌اند.

مبانی دینی و فلسفی توحید

توحید و ولایت الهی بنیان اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) را تشکیل می‌دهد. از منظر شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه)، روح توحید عبارت است از اینکه غیر خدا را عبودیت نکند و در مقابل غیر خدا جبهه بندگی به زمین نساید (1). فرهنگ ایثار و شهادت، تجلی عینی بندگی الهی و نفی طاغوت است. در همین راستا، شهادت نه فقط یک مرگ افتخارآمیز، بلکه حیاتی دوباره برای امت اسلامی به شمار می‌آید که با خون شهیدان زنده نگه داشته می‌شود.

امام خمینی (ره) با الهام از مکتب عاشورا، ایثار را به عنوان راهبردی برای مقابله با استکبار، احیای کرامت انسانی و اقامه قسط در جامعه اسلامی معرفی می‌کند. همچنین ولایت الهی در اندیشه امام خمینی (ره) به معنای قرب، محبوبیت، تصرف، ربوبیت و نیابت است (2).

نظریه مردم‌سالاری دینی و مشروعیت سیاسی

امامین انقلاب مردم‌سالاری دینی را تلفیقی از حاکمیت الهی و مشارکت آگاهانه مردمی می‌دانند. در این نگاه، مردم‌سالاری تنها زمانی تحقق می‌یابد که مردم با روحیه ایثار، در صحنه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی حضور داشته باشند. ایثار شرط تحقق مشارکت واقعی است و مشارکت صرفاً رأی دادن نیست، بلکه مسئولیت‌پذیری، فداکاری و ترجیح منافع امت بر منافع فردی است. مشروعیت سیاسی نیز در این دستگاه فکری دو پایه دارد: مشروعیت الهی بر مبنای ولایت فقیه، و مقبولیت مردمی بر مبنای حضور ایثارگرا نه ملت. فرهنگ ایثار و شهادت، پیوند این دو را ممکن می‌سازد و مشروعیت نظام را در بحران‌ها و تهدیدها حفظ می‌کند.

فرهنگ ایثار و مقاومت به مثابه ستون نظام مردم‌سالاری دینی

نظام مردم‌سالاری دینی در جمهوری اسلامی ایران، برخلاف دموکراسی‌های سکولار غربی، تنها مبتنی بر حق رأی یا سازوکار انتخاباتی نیست؛ بلکه با مفاهیمی چون تکلیف، مسئولیت، مجاهدت، فداکاری و حضور فعالانه مردم در تمام صحنه‌ها معنا می‌یابد. در این بخش، نشان داده می‌شود که چگونه فرهنگ ایثار و مقاومت، در منظومه فکری امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه)، به عنوان پایه اصلی و ستون نگهدارنده مردم‌سالاری دینی تلقی شده است.

فرهنگ ایثار و مقاومت در اندیشه امام خمینی (ره)

در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، مردم‌سالاری دینی مفهومی فراتر از مشارکت انتخاباتی دارد. ایشان بارها تأکید کرده‌اند که مردم‌سالاری اسلامی، تنها زمانی معنا پیدا می‌کند که مردم، با آگاهی، ایمان و آمادگی برای فداکاری، در همه میدان‌های انقلاب حضور داشته باشند. امام در راستای اینکه اسلام را جامع تمامی شأن‌ها و نیازهای مادی و معنوی انسان‌ها می‌داند، نظام سیاسی را نیز بخشی از احکام اسلامی دانسته‌اند (3). به بیان دیگر، «ایثار» برای تشکیل حکومت و مردم‌سالاری دینی نه یک ویژگی اخلاقی صرف، بلکه شرط تحقق و استمرار مردم‌سالاری دینی است.

در نگاه امام خمینی (ره)، اولین اثر اخلاقی متعالی و تهذیب و تزکیه نفسانی، در قالب انسان‌سازی است که در بعد رفتار فردی و جمعی انسان‌ها هویدا می‌شود (4). می‌توان بیان کرد که این اثر اخلاقی در شوق رسیدن به شهادت در راه خدا خلاصه می‌گردد و همواره شهادت و شهادت‌طلبی در تربیت متعالی انسانی در جامعه شکل گرفته است.

تحقق تربیت در جامعه مستلزم نگاه نظام‌مند به آن است و اینجاست که سخن از مفهوم اساسی نظام تربیتی ضرورت می‌یابد. امام خمینی (ره) از جمله مریبان بزرگ تربیتی است که به امر تربیت نگاه نظام‌مند داشته و با تکیه بر منابع اصیل دینی به مجموعه عناصر لازم در تربیت توجه نموده‌اند (2). «ارزش انقلاب هرچه بیش‌تر باشد، فداکاری در راه تحقق آن ارزشمندتر و لازم‌تر است. انقلاب در راه هدف الهی و استقرار حکومت الله همان است که انبیاء عظام در راه آن فداکاری‌ها نمودند و پیامبر عظیم‌الشأن اسلام تا آخرین لحظات زندگی پربرکت خود در راه آن با همه توان، فداکاری و ایثار فرمود و امامان بزرگوار اسلام هرچه داشتند نثار آن کردند. ما نیز که خود را پیرو آنان و امت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌دانیم باید اقتدا به آنان نموده و در سبیل حق، مشکلات را با صبر انقلابی تحمل نماییم و... در راه هدف حق و اسلام... فداکاری و ایثار نماییم» (5).

امام خمینی (ره) در نگاه خود به انقلاب اسلامی، آن را فراتر از یک تحول سیاسی یا اجتماعی می‌دانستند. از دیدگاه ایشان، انقلاب اسلامی امتداد راهی بود که انبیای الهی آغاز کرده بودند؛ راهی که هدف نهایی آن تحقق حکومت الهی و استقرار عدالت اسلامی در زمین بود. در این چارچوب، فداکاری و ایثار تنها ابزاری برای رسیدن به قدرت نبود، بلکه یک ضرورت ایمانی و اخلاقی محسوب می‌شد. هرچه هدف والاتر و متعالی‌تر باشد، تلاش، از خودگذشتگی و پایداری در مسیر آن نیز باارزش‌تر و الزام‌آورتر خواهد بود.

ایشان با استناد به سیره پیامبر اسلام (ص) و امامان معصوم (ع)، که سراسر زندگی‌شان را وقف مبارزه با ظلم، دعوت به توحید، و دفاع از حقوق محرومان کرده بودند، بر این نکته تأکید داشتند که پیروان واقعی اسلام نیز نمی‌توانند راهی جز فداکاری و استقامت در مسیر آرمان‌های الهی داشته باشند.

از منظر سیاسی، امام خمینی (ره) انقلاب اسلامی را حرکتی آرمان‌گرا برای تحقق حاکمیت الهی و نفی سلطه طاغوت می‌دانست. ایشان مشروعیت این انقلاب را نه فقط بر پایه مقبولیت مردمی، بلکه بر اساس فداکاری و تعهد ایمانی نیروهای انقلابی تعریف می‌کرد. در این چارچوب، ایثار به‌عنوان سرمایه‌ای سیاسی تلقی می‌شود که قدرت مشروع برای تأسیس و حفظ نظام اسلامی را فراهم می‌سازد. امام با الگوبرداری از رهبری انبیاء، سیاست را عرصه‌ای برای مبارزه در راه حق معرفی می‌کرد، نه ابزاری برای منافع فردی یا حزبی. در نتیجه، اندیشه امام خمینی (ره) فرهنگ ایثار را قلب تپنده انقلاب و ضامن بقای آن می‌داند؛ فرهنگی که از دین، از تاریخ انبیا، و از حقیقت ایمان الهام گرفته و جز با پذیرش سختی‌ها، به ثمر نخواهد نشست.

فرهنگ ایثار و مقاومت در اندیشه شهید امام خامنه‌ای (رضوان الله علیه)

رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز این نگرش را با صراحت و عمق بیشتری ادامه داده‌اند. ایشان در تبیین مردم‌سالاری دینی، بر نقش بی‌بدیل ایثار، ایمان و پایداری مردم تأکید دارند. در بیانی مهم می‌فرمایند:

«فرهنگ ایثار، فرهنگ گذشت، فرهنگ مایه گذاشتن از خود برای سرنوشت جامعه و برای سرنوشت مردم... این فرهنگ اگر عمومی شد، این کشور و هر جامعه‌ای که این فرهنگ را داشته باشد، هرگز متوقف نخواهد شد؛ به عقب بر نخواهد گشت و پیش خواهد رفت» (6).

فرهنگ ایثار و گذشت، در بُعد سیاسی و اجتماعی خود، بنیان عمیقی برای تحقق مردم‌سالاری دینی فراهم می‌کند. در چنین نظامی، مشارکت مردم نه صرفاً در شکل رأی‌دادن، بلکه در قالب حضور آگاهانه، فداکارانه و مسئولانه در عرصه‌های گوناگون اجتماعی معنا پیدا می‌کند. وقتی اعضای جامعه آمادگی دارند از منافع فردی خود بگذرند و برای صلاح عمومی هزینه دهند، مردم‌سالاری از یک ساختار رسمی به یک واقعیت زنده و پویای اجتماعی تبدیل می‌شود.

بنابراین، گسترش فرهنگ ایثار نه تنها موجب تحکیم انسجام اجتماعی و پیشرفت ملی می‌شود، بلکه بستر تحقق عمیق‌تر و ماندگارتر مردم‌سالاری دینی را فراهم می‌آورد؛ مردمی که برای آرمان‌های جمعی‌شان حاضرند هزینه دهند، شایسته‌ترین پایه‌های یک حکومت دینی هستند.

در اندیشه سیاسی اسلامی، مشارکت مردم بر پایه مسئولیت‌پذیری اخلاقی و اعتقادی تعریف می‌شود، نه صرفاً منافع فردی. فرهنگ ایثار در این چارچوب، نقش زیربنایی در تحقق حاکمیت مردم ایفا می‌کند، زیرا مردم با گذشتن از منافع شخصی، به مشارکت فعال در سرنوشت سیاسی جامعه دست می‌زنند. این رویکرد، برخلاف فردگرایی لیبرال، بر پیوند معنویت و سیاست تأکید دارد. ایثار، مردم‌سالاری را از یک سازوکار انتخاباتی به یک تعهد اجتماعی تبدیل می‌کند. در نتیجه، نظام سیاسی حاصل از آن، پایدار، مردمی و متکی بر اراده‌ی اخلاقی جامعه خواهد بود.

«مسأله‌ی شهید و ایثارگری، کهنه‌شدنی نیست؛ این، موتور حرکت جامعه است» (7).

بیان شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه) مبنی بر اینکه مسأله‌ی شهید و ایثارگری، کهنه‌شدنی نیست؛ این، موتور حرکت جامعه است را می‌توان به‌عنوان یکی از بنیان‌های مفهومی گفتمان انقلاب اسلامی تحلیل کرد؛ گفتمانی که بر پایه‌ی سه عنصر اصلی ایمان، عدالت و مقاومت شکل گرفته و هدف آن، تشکیل و حفظ حکومت اسلامی و مردمی بر اساس آموزه‌های دینی و الهی است. در این چارچوب، شهید و ایثارگر نه صرفاً بازیگرانی در مقاطع بحرانی، بلکه ستون‌های هویتی و محرک‌های دائمی جامعه به‌شمار می‌روند.

ایثارگری و شهادت، از منظر گفتمان انقلاب، حافظ روحیه‌ی جهاد، مشارکت و ایستادگی در برابر سلطه هستند. رهبری انقلاب با این بیان، نه تنها از شهدا تجلیل می‌کند، بلکه ایثار را به یک منطبق دائمی برای تداوم حرکت انقلابی بدل می‌سازد. در این نگاه، ایثار موتور محرکه‌ی جامعه است؛ زیرا روحیه‌ی گذشت از منافع فردی برای مصالح جمعی، مردم را از رکود، بی‌تفاوتی، و بی‌هویتی بازمی‌دارد و آن‌ها را به بازیگران فعال در ساخت نظام اسلامی تبدیل می‌کند.

رأی و نظر و بیعت افراد ارزش یکسان ندارد، بلکه تنها پیش‌کسوتان ایمان و جهاد و شهادت، اهلیت چنین انتخابی را دارا هستند (8).

این گزاره را می‌توان به‌خوبی با اندیشه امام خامنه‌ای درباره‌ی نقش ایثار و شهادت در نظام اسلامی مرتبط دانست. ایشان بارها تأکید کرده‌اند که جامعه‌ای که فرهنگ ایثار و شهادت را درک و حفظ کند، از انحراف و سقوط در امان است، و کسانی که در راه خدا از جان گذشته‌اند، نه تنها افتخار ملت، بلکه معیار سنجش صداقت و وفاداری به انقلاب‌اند. از نگاه ایشان، ایثارگران و شهدا صرفاً افراد فداکار نیستند، بلکه در خط مقدم تثبیت و جهت‌دهی به حرکت نظام اسلامی قرار دارند؛ و همین سابقه جهاد و شهادت است که جایگاه آنان را در تصمیم‌سازی‌های مهم مشروع می‌سازد. بنابراین، سخن واعظی ناظر بر همان اصل محوری است که در منظومه فکری امام خامنه‌ای نیز تکرار می‌شود: شایستگی در مشارکت سیاسی و مشروعیت، در گرو ایمان، سابقه مجاهدت، و آمادگی برای فداکاری در راه ارزش‌های الهی است.

فرهنگ شهادت به‌مثابه پشتوانه مشروعیت سیاسی در اندیشه امام خمینی (ره)

یکی از مباحث بنیادین در فلسفه سیاسی دینی، بحث مشروعیت نظام سیاسی است: از کجا و چگونه حکومت اسلامی مشروعیت می‌یابد؟ در اندیشه امام خمینی (ره)، گرچه مشروعیت اولیه نظام اسلامی از ناحیه الهی و در قالب نظریه ولایت فقیه است، اما استمرار و مقبولیت اجتماعی آن نیازمند «پشتیبانی مردم» است. فرهنگ شهادت در این میان، به‌مثابه پل اتصال مشروعیت الهی و مقبولیت مردمی عمل می‌کند. در این بخش، نشان داده می‌شود که چگونه فرهنگ شهادت در اندیشه امام، فراتر از ابزار مبارزه، به پشتوانه‌ای حیاتی برای مشروعیت سیاسی تبدیل می‌شود.

از نگاه امام، فرهنگ شهادت سرمایه اجتماعی و استراتژیک نظام اسلامی است؛ سرمایه‌ای که تنها با استمرار آن می‌توان در برابر تهدیدهای نظامی، فرهنگی و رسانه‌ای دشمنان ایستادگی کرد. مشروعیتی که بر پایه این روحیه بنا شود، ریشه در ایمان دارد و با ابزارهای جنگ نرم قابل سلب شدن نیست. «مسلم خون شهیدان، انقلاب و اسلام را بیمه کرده است! خون شهیدان برای ابد درس مقاومت به جهانیان داده است... خوشا به حال آنان که با شهادت رفتند!... و خداوند! این دفتر و کتاب شهادت را همچنان به روی مشتاقان باز و ما را هم از وصول به آن محروم مکن» (5).

در اندیشه امام خمینی (ره)، شهادت تنها یک مفهوم اخلاقی یا احساسی نیست، بلکه رکن بنیادین در مشروعیت بخشی به نظام سیاسی اسلامی است. مشروعیت در نگاه او نه صرفاً از طریق رأی مردم، بلکه از مسیر فداکاری در راه ارزش‌های الهی و دفاع از دین حاصل می‌شود. جامعه‌ای که فرزندان خود را در راه تحقق عدالت و استقرار شریعت خداوند فدا می‌کند، در حقیقت مشروعیت نظام را با خون آنان امضا کرده است.

از دیدگاه امام خمینی (ره)، شهید تنها مدافع کشور نیست، بلکه ضامن صداقت و حقانیت حکومت اسلامی است. مشروعیت سیاسی در نظام اسلامی زمانی تحقق می‌یابد که مردم و حاکمیت در پذیرش هزینه‌های حرکت در مسیر حق، شریک باشند. شهادت بالاترین نمود این تعهد و مشارکت است؛ چراکه نشان می‌دهد مردم حاضرند برای آرمان‌های خود، حتی از جان خویش نیز بگذرند.

فرهنگ شهادت، ضمن تبیین آرمان‌های دینی انقلاب، پایگاهی معنوی برای مقابله با فشارهای سیاسی و اقتصادی فراهم کرد. دشمنان نتوانستند این نظام را با تهدید یا تحریم تضعیف کنند، چراکه جامعه با تقدیم خون شهدا، انقلاب را به یک حقیقت مقدس تبدیل کرده بود.

در نهایت، فرهنگ شهادت به انقلاب اسلامی عمقی تاریخی و هویتی بخشید که نه تنها تداوم آن را ممکن ساخت، بلکه آن را به الگویی برای حرکت‌های مقاومت در سراسر جهان تبدیل کرد. این فرهنگ نه تنها در گذشته، بلکه در آینده نیز ستون اصلی بقای نظام اسلامی خواهد بود.

فرهنگ شهادت در اندیشه سیاسی اسلام، فراتر از یک فضیلت فردی، نقش بنیادینی در شکل‌گیری و تداوم حکومت دینی ایفا می‌کند. در دوران معاصر، این فرهنگ یکی از ارکان اساسی مشروعیت جمهوری اسلامی ایران بوده است. متن پیش‌رو نگاهی دارد به ارتباط شهادت با مشروعیت سیاسی از منظر امام خمینی (ره) و دیگر متفکران اسلامی. «مرحوم علامه امینی قدس سره کتابی به نام «شهداء الفضیله» تألیف کرده است که در آن... علما و دانشمندان شهید شیعه را ذکر کرده‌اند؛... آن علمایی که در مبارزه با پهلوی در ایران کشته شدند و یا در قیام علیه پسرش پهلوی دوم به درجه شهادت رسیدند تا حکومت سلطنتی سقوط کرد و به جای آن حکومت جمهوری اسلامی مستقر گردید» (9). شهادت علما و فقیهان در مبارزه با نظام ستمگر پهلوی، نه فقط حرکتی اعتراضی، بلکه یکی از ارکان مشروعیت بخش به نظام جمهوری اسلامی بوده است. در اندیشه امام خمینی (ره)، مشروعیت سیاسی نظام اسلامی صرفاً به رأی مردم یا نظریه حقوقی محدود نمی‌شود، بلکه به میزان پابندی به ارزش‌های دینی و آمادگی برای ایثار و فداکاری در راه آن ارزش‌ها وابسته است. خون علما و شهیدانی که در راه نفی سلطنت و استقرار حکومت اسلامی جان خود را فدا کردند، پشتوانه‌ای است برای مشروعیت دینی و تاریخی نظام جدید. امام بارها تأکید کرده‌اند که «این جمهوری اسلامی با خون شهدا آبیاری شده» و همین خون‌ها، حقانیت و دوام آن را تضمین می‌کند. شهادت علما در این نگاه، گواهی عملی بر بطلان حکومت طاغوت و اثبات ضرورت استقرار حکومت ولایی است.

«و انقلاب عظیم ایران از شهادت هفتاد و چند تن در یک لحظه و هزاران جوانان بزرگوار عاشق خدا و شهادت خسارت دید، که ما خوف خسارت در شهادت عالمی بزرگوار و بزرگی متعهد و فداکار داشته باشیم. مگر فقهای ارجمند و ائمه جمعه و جماعت والا مقام که در صف مقدم انقلاب بودند و هستند نباید در صف مقدم شهدا و جانبازان در راه دوست باشند» (5). امام خمینی (ره) در این بیان، شهادت علما و جوانان مؤمن را نه تنها فاجعه‌ای عاطفی، بلکه اساس پایداری و دوام انقلاب اسلامی می‌داند. از نگاه ایشان، مشروعیت نظام اسلامی زمانی تحقق می‌یابد که نخبگان و توده‌های مردم در راه آن از جان خویش بگذرند. حضور فقها و ائمه جمعه در صف مقدم شهدا، نشانه‌ای از تعهد واقعی به حکومت دینی است. این فداکاری‌ها مشروعیت نظام را از سطح نظری به واقعیت عینی تبدیل کرده‌اند. انقلاب اسلامی با تکیه بر خون شهدا نه تنها شکل گرفت، بلکه در برابر دشمنان داخلی و خارجی نیز پایدار ماند. بنابراین، فرهنگ شهادت ضامن بقای مشروعیت و دوام انقلاب است.

در این چارچوب، شهادت تنها یک عمل فردی یا قهرمانانه نیست، بلکه پیوندی اجتماعی و سیاسی با سرنوشت نظام اسلامی دارد. هر شهید، سندی زنده از مشارکت ملت در دفاع از آرمان‌های الهی و تأیید عملی مشروعیت حکومت است. امام خمینی (ره) با قرار دادن علما در صف مقدم شهدا،

نشان می‌دهد که مشروعیت دینی بدون عمل، ایثار و جان‌فشانی بی‌معناست. این نگاه، فرهنگ ایثار را به عنصر حیاتی برای استمرار حاکمیت الهی تبدیل می‌کند. از همین‌رو، انقلاب اسلامی تا زمانی پایدار خواهد ماند که فرهنگ شهادت در دل مردم زنده بماند.

فرهنگ مقاومت، موتور محرک عدالت و استقلال در اندیشه امام خمینی(ره) و امام خامنه‌ای(مدظله‌العالی)

در گفتمان انقلاب اسلامی، «عدالت» و «استقلال» صرفاً مفاهیمی ارزشی یا شعاری نیستند، بلکه اهدافی ساختاری‌اند که تحقق آن‌ها نیازمند یک فرهنگ بنیادین و پایدار است: فرهنگ مقاومت. در اندیشه امام خمینی(ره) و امام خامنه‌ای، صرفاً واکنش به تهدید دشمن نیست؛ بلکه چارچوبی فکری، اخلاقی و سیاسی برای اداره جامعه و تمدن‌سازی است.

اندیشه امام خمینی(ره): مقاومت، ضامن استقلال و عدالت

الف) مقاومت و عدالت شرط تحقق استقلال ملی:

آیات متعدد قرآن کریم فرهنگ مقاومت را مورد تأکید قرار می‌دهند: ﴿فَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (آل عمران/۱۳۹) و ﴿وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾ (انفال/۶۰)

امام خمینی(ره) بر ضرورت «مقاومت جمعی و هوشیارانه» در مقابل تهدیدات دشمنان انقلاب تأکید می‌کند:

«حالا هم صف‌هایمان باید فشرده‌تر شود... اگر از این به بعد سستی بشود، خدا نخواسته این نهضت رو به سستی برود، آنها در کمینند؛ و دشمن‌های ما دست برنداشته‌اند... ملت ما باید...». امام خمینی(ره) در این بیان، واقعیتی بنیادین در باب استمرار انقلاب اسلامی و تحقق استقلال ملی را گوشزد می‌کند. ایشان با زبانی هشداردهنده، به مردم یادآوری می‌کند که نهضت اسلامی به‌رغم پیروزی‌های اولیه، همچنان در معرض تهدید دشمنانی است که هرگز از توطئه علیه ملت ایران دست برنمی‌دارند. از دیدگاه ایشان، استقلال ملی یک دستاورد مقطعی یا نمادین نیست، بلکه امری است که باید روزانه حفظ و بازتولید شود؛ و این امر تنها در پرتو همبستگی، فشرده‌گی صفوف مردم، و تداوم مقاومت ممکن خواهد بود. ایشان تأکید دارد که هرگونه سستی، غفلت یا تفرقه در میان مردم می‌تواند نه تنها پیشرفت‌های انقلاب را متوقف کند، بلکه همان دشمنان دیرین را بار دیگر به صحنه بازگرداند. در نگاه امام خمینی(ره)، استقلال واقعی نه به معنای صرفاً بیرون راندن سلطه‌گران خارجی، بلکه به معنای ایستادگی پیوسته در برابر همه اشکال سلطه، تحمیل و نفوذ است؛ و این ایستادگی، جز با حضور همه اقشار مردم و مشارکت آگاهانه آنان در صحنه، تحقق نخواهد یافت.

«عدالت، شرط اصلی زمامداران اسلام است... اگر عادل نباشد، اگر عدالت در بین زمامداران نباشد، این مفاسدی است که دارید می‌بینید» (۵). در اندیشه امام خمینی(ره)، عدالت جوهره‌ی اصلی حکومت اسلامی و محور مشروعیت آن است. زمامدار اسلامی باید نه تنها شخصی عادل باشد، بلکه عدالت را در ساحت‌های گوناگون جامعه، از اقتصاد و قضا تا فرهنگ و سیاست، جاری سازد. در صورتی که عدالت در رأس قدرت وجود نداشته باشد، جامعه به‌سرعت به سمت تبعیض، فساد، بی‌اعتمادی و فروپاشی اخلاقی کشیده می‌شود. تجربه تاریخ و حتی حوادث معاصر نیز به‌روشنی نشان می‌دهد که نبود عدالت در رأس نظام، زمینه‌ساز پیدایش استبداد، تفرقه و وابستگی خواهد شد.

از دیدگاه امام، تنها راه پاسداری از عدالت و جلوگیری از انحراف قدرت، تکیه بر مقاومت در برابر ظلم و انحراف است. مقاومت در اینجا مفهومی صرفاً سیاسی نیست، بلکه مجموعه‌ای از آگاهی، بیداری، و ایستادگی در برابر ستم و فساد محسوب می‌شود. اگر جامعه در برابر بی‌عدالتی سکوت کند، بقای عدالت تضمین نخواهد شد. بنابراین، پیوندی عمیق میان عدالت و مقاومت وجود دارد: مقاومت ضامن استقرار و حفظ عدالت، و عدالت نیز هدف نهایی مقاومت است. حاکمی که عادل نباشد، نه تنها شایستگی حکومت ندارد، بلکه استمرار حکومت او منجر به تضعیف روحیه مقاومت

و تخریب اعتماد عمومی خواهد شد. به همین دلیل، عدالت در رأس حکومت و مقاومت در بدنه جامعه، دو رکن هم‌افزا در بقای نظام اسلامی از منظر امام خمینی (ره) به‌شمار می‌روند.

اگر ما واقعاً اذعان کردیم به اینکه انقلاب ما یک انقلاب ماهیتاً اسلامی بوده، یعنی عدالت خواهانه بوده، ولی عدالت اسلامی، آزادی خواهانه بوده، استقلال خواهانه بوده؛ استقلال اسلامی، یعنی همه این‌ها را جامعه ما در ضمن اسلام می‌خواست... آینده این انقلاب آن وقت محفوظ خواهد بود و این انقلاب آن وقت تداوم پیدا خواهد کرد که اولاً مسیر عدالت خواهی را برای همیشه ادامه بدهد... و اگر عدالت فراموش شود انقلاب شکست می‌خورد، چون اصلاً ماهیت این انقلاب ماهیت عدالت خواهانه بوده است (10). در اندیشه امام خمینی (ره)، انقلاب اسلامی حرکتی صرفاً سیاسی یا واکنشی به سلطه خارجی نبود، بلکه تجلی اراده ملتی بود که در پی تحقق عدالت الهی، استقلال واقعی و رهایی از ظلم داخلی و بیگانگان برآمد. از نگاه ایشان، استقلال بدون عدالت بی‌معناست، چراکه ملتی که از بند بیگانه رها شود اما گرفتار ستم داخلی و بی‌عدالتی گردد، در واقع به استقلال حقیقی دست نیافته است. استقلال اسلامی در اندیشه امام، رهایی همه‌جانبه از سلطه، تحقیر و وابستگی است، اما این استقلال تنها در صورتی پایدار می‌ماند که با عدالت و معنویت همراه باشد. فرهنگ شهادت در این چارچوب، ابزاری برای تحقق این استقلال و عدالت است، نه صرفاً نمادی احساسی؛ چراکه شهیدان کسانی‌اند که برای حفظ استقلال و ارزش‌های عدالت محور انقلاب از جان خود گذشتند. شهادت از منظر امام خمینی (ره) تضمین کننده بیداری جامعه و ضامن پیوند مردم با آرمان‌های انقلاب است. هنگامی که عدالت خواهی به حاشیه رانده شود یا فداکاری شهدا فراموش گردد، انقلاب دچار انحراف شده و پشتوانه مشروعیت و مقبولیت خود را از دست می‌دهد. به همین دلیل، هم عدالت و هم شهادت، دو ستون بقای انقلاب اسلامی‌اند و هر دو در خدمت حفظ استقلالی قرار دارند که امام آن را نه به‌عنوان یک مرز سیاسی، بلکه یک حقیقت ایمانی و مردمی می‌دانست.

منطق اسلام برقراری عدالت توأم با معنویت است... عدالت اجتماعی لازم است نه سلب مالکیت، زیرا اگر در جامعه‌ای عدالت اجتماعی برقرار نباشد، پایه معنویت هم متزلزل خواهد بود... اگر جامعه به تعبیر علی علیه‌السلام به دو گروه سیر سیر و گرسنه گرسنه تقسیم شود، وضع... صدها تالی فاسد به‌همراه خواهد آورد (11).

این نگاه را می‌توان به‌روشنی با اندیشه امام خمینی (ره) در باب فرهنگ شهادت مرتبط دانست. از دیدگاه امام، شهادت تجلی گاه نهایی عدالت خواهی و اوج ایمان در عمل است؛ شهید کسی است که در برابر بی‌عدالتی و ظلم، تا پای جان ایستاده و با فدای خویش از حقیقت دفاع کرده است. به همین دلیل، جامعه‌ای که عدالت را فراموش کند، نه تنها زمینه‌ساز فقر و فساد می‌شود، بلکه روح مقاومت و شهادت نیز در آن کم‌فروغ می‌گردد. در واقع، شهادت در اندیشه امام خمینی (ره)، برخاسته از ایمان زنده‌ای است که در بستر عدالت اجتماعی رشد کرده و به نقطه اوج ایثار می‌رسد. همان‌گونه که مطهری تأکید می‌کند عدالت شرط بقای معنویت است، امام نیز فرهنگ شهادت را ابزار تحقق همان عدالت و حفظ آن در برابر انحراف‌ها می‌داند. بنابراین، پیوند عدالت، معنویت و شهادت در تفکر این دو متفکر، شالوده یک جامعه اسلامی پویا، پایدار و متعهد به آرمان‌های الهی را می‌سازد.

در اندیشه امام خمینی (ره)، شهادت نقطه اوج رشد انسان و جلوه‌ای از حضور آگاهانه در راه تحقق آرمان‌های الهی و عدالت خواهانه است. او شهادت را نه فقط یک مرگ افتخار آمیز، بلکه حیاتی دوباره برای امت اسلامی می‌دانست که با خون شهیدان زنده نگه داشته می‌شود. بر همین اساس، فرهنگ ایثار و شهادت جایگاه اساسی در ساختار معنوی و سیاسی انقلاب اسلامی دارد و ضامن استمرار راه حق در برابر ظلم و استکبار است. این نگاه، در آثار مرتبط با دفاع مقدس نیز به‌روشنی دیده می‌شود. در یکی از تحلیل‌های مرتبط، شهید چنین توصیف شده است: «شرافتمندانه‌ترین مرگ... سلاح قوی و کوبنده... زیباترین صورت مرگ... هدیه‌ای الهی... تجلی ظهور حقیقت... حرکتی شتابدار به سوی معشوق... فوزی

الهی... بهترین نوع مرگ شهید است» (12). این توصیف دقیقاً همان تصویری است که امام خمینی (ره) از شهید ارائه می‌داد؛ انسانی آگاه، متعهد و مقاوم که با ایثار جان خود، از انقلاب اسلامی، استقلال کشور و ارزش‌های توحیدی دفاع می‌کند. چنین نگاهی به شهادت، امتداد طبیعی بیش امام در پیوند عدالت، مقاومت و معنویت است و یکی از عوامل اصلی در پایداری و مشروعیت نظام اسلامی به شمار می‌رود. در چنین منظومه‌ای، شهادت صرفاً یک حادثه نیست، بلکه یک کنش هدفمند در مسیر تحقق جامعه‌ای الهی و عدالت‌محور است.

ب) مقاومت، ضامن عدالت جهانی

در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، عدالت جهانی تنها در سایه مقاومت ملت‌ها و وحدت امت اسلامی امکان‌پذیر است. ایشان باور داشتند که مبارزه با ظلم نباید محدود به یک ملت یا یک سرزمین باشد، بلکه رسالت امت اسلامی ایجاب می‌کند در برابر نظام سلطه جهانی و بی‌عدالتی‌های فراگیر ایستادگی شود. از این منظر، مقاومت یک اصل راهبردی در مسیر تحقق عدالت است؛ نه مقاومتی احساسی یا صرفاً دفاعی، بلکه حرکتی هدفمند و برخاسته از ایمان توحیدی. امام خمینی (ره) در صحیفه امام تأکید می‌کند: «ما همه که در تحت پرچم توحید هستیم تا با هم مجتمع نباشیم، نمی‌توانیم در مقابل کفر مقاومت کنیم... لازم است که همه با هم ید واحد باشیم... برای جلوگیری از ستم در تمام قشرهای انسان‌های دنیا» (5). این سخن به روشنی نشان می‌دهد که مقاومت از نظر امام، نه فقط وسیله حفظ انقلاب اسلامی، بلکه وسیله‌ای برای شکل‌گیری نظامی عادلانه در جهان است. امام خمینی (ره) بر این باور بود که اگر ملت‌ها با تکیه بر باور توحیدی و آرمان‌های مشترک در برابر نظام‌های ظالمانه بایستند، می‌توانند ساختار سلطه را در هم بشکنند و جای آن را با نظامی مبتنی بر عدالت، استقلال و کرامت انسانی پر کنند.

در اندیشه امام خمینی (ره)، عدالت خواهی و استقلال‌طلبی مفاهیمی صرفاً داخلی یا محدود به چارچوب ملت ایران نیستند، بلکه بخشی از یک رسالت جهانی برای مبارزه با سلطه و استکبار بین‌المللی‌اند. از دیدگاه ایشان، انقلاب اسلامی تلاشی برای ایجاد نظامی نوین در جهان بود؛ نظامی که بر پایه مقاومت ملت‌ها، عدالت اجتماعی و نفی سلطه قدرت‌های جهانی استوار است. این رویکرد در آثار دیگر اندیشمندان انقلاب نیز بازتاب یافته است. به‌عنوان نمونه، در کتاب زمینه‌ها، عوامل و بازتاب جهانی انقلاب اسلامی آمده است: «این امر که بیانگر ارائه یک راه جدید در اداره کشورها و روابط خارجی آنهاست، و از یک نظام مبتنی بر عدالت و نه سلطه قدرت‌های جهانی در روابط بین‌المللی دفاع می‌کند...» (13). این عبارت نشان می‌دهد که انقلاب اسلامی از ابتدا داعیه‌دار مدلی جدید در مناسبات بین‌المللی بود؛ الگویی برخاسته از مقاومت ملت، خودباوری دینی، و عدالت‌محوری. امام خمینی (ره) نیز تأکید می‌کرد که تا زمانی که ملت‌ها در برابر نظم ناعادلانه جهانی نایستند و مقاومت نکنند، امکان تحقق عدالت واقعی در هیچ‌کجای جهان فراهم نخواهد شد. بر این اساس، مقاومت نه تنها عامل حفظ استقلال داخلی است، بلکه ضامن تحقق عدالت در مقیاس جهانی است؛ همان‌گونه که در نگاه امام، خون شهیدان نه فقط حافظ اسلام و ایران، بلکه روشنگر راه ملت‌های مظلوم در سراسر دنیا است.

اندیشه شهید امام خامنه‌ای (رضوان الله علیه): مقاومت، رکن عدالت ساختاری و استقلال پایدار

در اندیشه شهید امام خامنه‌ای (رضوان الله علیه)، مقاومت ریشه‌ای عمیق‌تر از یک واکنش صرف سیاسی دارد؛ او آن را رکن تحقق عدالت ساختاری و شرط اصلی دستیابی به استقلال پایدار می‌داند. از نگاه ایشان، جامعه‌ای که می‌خواهد بر پایه عدالت اداره شود، باید در برابر ظلم، فساد و سلطه‌طلبی بایستد و این ایستادگی نه با شعار، بلکه با قدرت برخاسته از ایمان، اراده و حضور نیروهای مؤمن و عدالت‌طلب در رأس قدرت شکل می‌گیرد. در سخنرانی ایشان آمده است: «استقرار عدالت، چه در سطح جهانی آن طور که آن وارث انبیا انجام خواهد داد و چه در همه بخش‌های دنیا، احتیاج به این دارد که مردمان عادل و انسان‌های صالح و عدالت‌طلب، قدرت را در دست داشته باشند و با زبان قدرت با زورگویان حرف بزنند» (7). این بیان به خوبی نشان می‌دهد که عدالت بدون مقاومت و اقتدار، مفهومی ناقص خواهد بود و در عمل محقق نمی‌شود. رهبر انقلاب همچنین بر این نکته تأکید می‌کنند که «اساس حکومت اسلامی و جمهوری اسلامی بر اقامه عدل است... و دشمنی جبهه‌ی استکبار نیز به‌خاطر همین است» (7). از

این منظر، مقاومت تنها ابزار دفاعی در برابر دشمن نیست، بلکه راهبردی برای حفظ آرمان‌های انقلاب، تضمین استقلال و ساخت جامعه‌ای استوار بر عدالت الهی به شمار می‌رود.

در اندیشه سیاسی شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه)، مفهوم مقاومت جایگاهی بنیادین دارد؛ نه صرفاً به‌عنوان یک واکنش در برابر فشارهای سیاسی یا تهدیدهای خارجی، بلکه به‌عنوان سازوکاری اساسی برای ساخت و تثبیت جامعه‌ای مبتنی بر عدالت و استقلال. مقاومت در این نگاه، بُعدی عمیق و ساختاری دارد؛ به‌گونه‌ای که استمرار عدالت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بدون آن امکان‌پذیر نیست. ایشان بر این باورند که جامعه‌ای که می‌خواهد نظامی عادلانه و مستقل داشته باشد، باید در برابر ظلم داخلی، سلطه‌طلبی خارجی، فساد ساختاری و تسلط‌خواهی دشمنان داخلی و خارجی ایستادگی کند. این ایستادگی نه از جنس شعار، بلکه برخاسته از ایمان، اراده و قدرت نیروهای عدالت‌طلب و مؤمن است که در رأس حاکمیت قرار دارند.

از نگاه رهبر انقلاب، اگر قدرت سیاسی در اختیار صالحان و عدالت‌خواهان نباشد، نه تنها عدالت محقق نخواهد شد، بلکه زمینه برای سلطه‌طلبی و تحقیر ملت‌ها فراهم می‌گردد. بنابراین، شرط تحقق عدالت جهانی و ملی، دستیابی به قدرت توسط افراد و جریان‌های متعهد به عدالت و برخوردار از روحیه مقاومت است. تأکید ایشان بر ضرورت سخن گفتن با زبان قدرت در برابر زورگویان، ناظر به همین اصل است؛ اینکه عدالت تنها با ابزارهای فرهنگی یا توصیه‌های اخلاقی قابل تحقق نیست، بلکه نیازمند پشتوانه‌ای از قدرت مؤمنانه، شجاع و پایدار است.

در مجموع، مقاومت در دستگاه فکری امام خامنه‌ای، رکن عدالت ساختاری و بنیان استقلال پایدار است. این سه مؤلفه به‌هم پیوسته‌اند و یکی بدون دیگری ناقص خواهد بود. مقاومت، به عدالت معنا می‌بخشد؛ عدالت، به مقاومت جهت می‌دهد؛ و هر دو، استقلال را ممکن می‌سازند. در نتیجه، جامعه‌ای که خواهان ساختن تمدنی نوین بر مبنای اسلام است، باید به این منظومه وفادار بماند و آن را در ساختارهای خود نهادینه کند. چنین نگاهی، تنها از رهبری برمی‌آید که هم عمق نظری دارد و هم تجربه عملی هدایت یک انقلاب بزرگ را در کارنامه دارد.

در گفتمان انقلاب اسلامی، عدالت اقتصادی از ارکان اصلی عدالت اجتماعی و از اهداف بنیادین نظام اسلامی به شمار می‌رود. این عدالت نه فقط در توزیع ثروت و امکانات، بلکه در ریشه‌کنی فساد، مبارزه با تبعیض و احیای کرامت انسانی نمود دارد. از منظر شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه)، تحقق عدالت بدون ایستادگی در برابر انحرافات اقتصادی، ویژه‌خواری و ستم ساختاری ممکن نیست. ایشان مقاومت را نه فقط در بُعد سیاسی، بلکه در بُعد اقتصادی نیز ضرورتی حیاتی برای حفظ استقلال و عزت ملی می‌دانند.

عدالت، احسان، ایثار، منع دزدی، خیانت، رشوه، همه این‌ها در زمینه ثروت است... تا حدود مسائل اقتصادی روشن نشود، حدود عدالت و امانت و عفت و احسان و همچنین حدود دزدی و خیانت و رشوه روشن نمی‌شود (14).

این بیان نشان می‌دهد که عدالت ساختاری بدون مراقبت اخلاقی و ایستادگی جدی در برابر انحرافات اقتصادی ممکن نیست. در همین راستا، رهبر انقلاب در طول سالیان متممادی، تحقق عدالت اقتصادی را در گرو «مقاومت هوشمندانه و مردمی» دانسته‌اند؛ مقاومتی که باید در برابر فریب ساختارهای سرمایه‌سالار و فساد نهادینه‌شده شکل گیرد.

از منظر ایشان، اگر ملت در این زمینه بی‌تفاوت باشد، پایه‌های استقلال ملی، مشروعیت سیاسی و عدالت اجتماعی سست خواهد شد. لذا همان‌گونه که ایثار در میدان جنگ موجب پیروزی در دفاع مقدس شد، ایثار در میدان عدالت اقتصادی نیز رمز پایداری و عزت درونی جامعه اسلامی خواهد بود.

کارکردهای سیاسی فرهنگ ایثار و شهادت در شکل‌گیری و پایداری انقلاب اسلامی

فرهنگ ایثار و شهادت، در نگاه امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله‌علیه)، نه صرفاً یک فضیلت فردی یا اخلاقی، بلکه سازوکار سیاسی و اجتماعی تحول‌آفرین است که به صورت مستقیم در فرآیند شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی ایفای نقش کرده است. این فرهنگ، ملت را از سکون به حرکت، از انفعال به کنش، و از ترس به اقتدار کشاند. در این بخش، کارکردهای مشخص فرهنگ ایثار و شهادت در سه محور اصلی بررسی می‌شود: (۱) بیداری سیاسی مردم، (۲) شکست سلطه طاغوت، و (۳) مشروعیت‌بخشی به نظام انقلابی.

ایثار و شهادت؛ عنصر بیدارساز در برابر استبداد و نفی ظلم

دروید بر ملت مجاهد ایران! درود بر ملتی که با دست خالی با اتکال به خدای تبارک و تعالی و وحدت کلمه و مقصد، ریشه ظلم، ریشه استبداد، ریشه تمام ناسازگاری‌ها را از بیخ و بن کند! ... این ایمان به خدا بود که از شهادت نترسیدند جوان‌های ما. ایمان به خدا آنها را در این مبارزه پیش برد؛ و باید این رمز را حفظ کنید. ما الآن در بین راه هستیم... باید هوشیار باشید، باید بیدار باشید، باید دسیسه‌های آنها را خنثی کنید (۵). سیدالشهداء مکتبش محفوظ بود، و خودش شهید شد. شهادت گاهی مکتب را پیش می‌برد... اگر فرض کنید که توطئه‌ها با هم جمع بشود... اما مکتبمان محفوظ باشد، ما شکست نخورده‌ایم... شهادت گاهی مکتب را پیش می‌برد و شاید اکثراً این‌طور باشد (۵).

یکی دیگر از اصول و مفاهیم اساسی اندیشه سیاسی امام، نفی ظلم و ظلم‌پذیری است. این اصل یکی از کثیرالمنفعت‌ترین اصول اندیشه سیاسی امام است. امام آن را در سطوح تحلیلی گوناگون روابط حاکم و محکوم یا شهروندان و اتباع با یکدیگر و جز آن به کار می‌گیرند. امام پیوسته از این اصل اساسی از قالب و تعبیر راهی بار استفاده می‌کند و نفی ظلم‌پذیری را با قالب بیانی زیر بار ظلم نرفتن یاد می‌کنند (۱۵). در اندیشه امام، ایمان به خدا نیرویی است که مردم را در برابر استبداد و ظلم به مقاومت و حرکت وامی‌دارد. این ایمان، ترس از مرگ را از بین می‌برد و زمینه را برای پذیرش سختی‌ها و حتی شهادت فراهم می‌کند. شهادت در این چارچوب، نه شکست بلکه عاملی برای پیشبرد مکتب و حفظ اصول آن تلقی می‌شود؛ چراکه با فدا شدن فرد، راه و پیام باقی می‌ماند. ریشه این آمادگی در اصل عمیق‌تری قرار دارد که در روابط فردی، اجتماعی و سیاسی جریان دارد: نپذیرفتن ظلم. امام این اصل را یک راه عملی معرفی می‌کند، نه صرفاً یک مفهوم نظری. زیر بار ظلم نرفتن، به معنای حضور فعال، آگاهی سیاسی و آمادگی برای پرداخت هزینه در مسیر حق است. از این منظر، جامعه‌ای که ظلم را نمی‌پذیرد، ایثار و شهادت را هم صرفاً حادثه نمی‌بیند، بلکه آن را انتخابی آگاهانه برای حفظ حقیقت و مقابله با سلطه می‌داند.

شهادت؛ خنثی‌کننده سلطه و نابودی جریان باطل

اقتضای تکامل آفرینش، وجود برخی تعارض‌ها و نابسامانی‌هاست. ملاک حق و باطل هم توحید است و ولایت الهی، اما سنت الهی این است که باطل ماندنی نیست و ابطال آن جهان را یک گام به کمال نزدیک‌تر می‌گرداند. یکی از ملاک‌های بطلان موجودات این است که در سلسله‌ی علل آن شرک بالله دخیل شده باشد؛ بنابراین، به نسبت تأثیر آن بر اراده، آن پدیده یا موجود باطل و عدمی است (۱۶). جهان پس از مواجه شدن با پدیده استعمار در قرون ۱۷ و ۱۸، همواره از دست تعداد معدودی کشورها، به واسطه قدرت نظامی و نه قدرت معنوی خود، که داعیه جهان‌داری داشته‌اند، دچار آلام و آسیب‌های فراوانی شده است. نفوذ استعمار و قوه قهریه آن، قدرت نظامی بود. انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ یک جوشش فکری، معنوی و اخلاقی مبتنی بر فطرت بشری و الهی بود که معادله نظام سلطه را به هم ریخت و ثابت کرد که حرف آخر را قدرت‌های برتر نظامی نمی‌زنند، بلکه ملت‌ها هستند که نقش تعیین‌کننده دارند (۱).

در اندیشه امامین انقلاب، شهادت نه صرفاً یک حادثه، بلکه حرکتی هدفمند در مسیر تکامل تاریخ و تحقق ولایت الهی است. شهادت، تجلی اراده‌ای است که خود را در برابر سلطه باطل نمی‌بیند و برای حذف آن تا مرز فنا پیش می‌رود. از منظر توحیدی امام، باطل با ریشه‌های شرک آلود، در نهایت ناپایدار و محکوم به زوال است و خون شهید، پرده از این ناپایداری برمی‌دارد. شهید با فانی کردن خود در راه حق، به تسریع سنت ابطال باطل کمک می‌کند و مسیری به سوی جامعه‌ی الهی هموار می‌سازد. بنابراین، شهادت، حلقه‌ای از سلسله‌ی حرکت هستی به سوی کمال و تحقق حکومت حق است.

شهادت؛ پشتوانه مشروعیت سیاسی انقلاب اسلامی و پایداری انقلاب اسلامی

مسلم خون شهیدان، انقلاب و اسلام را بیمه کرده است! خون شهیدان برای ابد درس مقاومت به جهانیان داده است و خدا می‌داند که راه و رسم شهادت کورشدنی نیست و این ملت‌ها و آیندگان هستند که به راه شهیدان اقتدا خواهند نمود. و همین تربت پاک شهیدان است که تا قیامت مزار عاشقان و عارفان و دلسوختگان و دارالشفای آزادگان خواهد بود (5).

امام از وظایف حکومت اسلامی را حفظ اسلام بیان می‌کند. وی با توجه به هدف از تأسیس جمهوری اسلامی که وسیله‌ای برای تحقق هدف‌های عالی اسلام است، هدف اسلام و انقلاب اسلامی ایران را یکی دانسته و نتیجه می‌گیرد حفظ اسلام و انقلاب اسلامی از بالاترین و اعظم فرائض الهی و اهم واجبات عقلی و شرعی است که هیچ چیز با آن مزاحمت نمی‌کند (17).

شهادت عامل اصلی پایداری و استمرار انقلاب اسلامی است و خون شهیدان همچون نیروی الهام‌بخش، اسلام و انقلاب را در برابر خطرات بیمه کرده است. این خون‌های پاک، مایه عزت و شرافت ملت و لرزه‌افکن بر کاخ‌های ظلم جهانی‌اند. شهیدان، راه‌گشای نسل‌های آینده‌اند و مشعل هدایت را برافروخته نگه داشته‌اند. امام خمینی (ره) حفظ اسلام و انقلاب را هدفی واحد و از والاترین وظایف الهی و عقلی می‌داند. بنابراین، فرهنگ شهادت در خدمت حفظ و مشروعیت‌بخشی به نظام اسلامی قرار دارد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با تحلیل تطبیقی اندیشه‌های امام خمینی (ره) و شهید امام خامنه‌ای (رضوان‌الله علیه) نشان داد که فرهنگ ایثار، شهادت و مقاومت نه صرفاً مفاهیمی اخلاقی یا احساسی، بلکه سه رکن راهبردی در نظام فکری و مدیریتی انقلاب اسلامی‌اند. این سه مؤلفه در منظومه‌ی نظری امامین انقلاب، بنیان‌های اصلی مدیریت تمدن‌ساز اسلامی را تشکیل می‌دهند و به‌مثابه عناصر تولیدکننده‌ی مشروعیت، پایداری و پیشرفت تمدنی عمل می‌کنند.

بر اساس یافته‌های تحقیق، ایثار زیرساخت اجتماعی مدیریت اسلامی است که همبستگی، اعتماد عمومی و سرمایه‌ی معنوی جامعه را تقویت می‌کند. شهادت به‌عنوان اوج تعهد ایمانی، به حرکت جمعی معنا و جهت می‌دهد و نظام اسلامی را در مسیر عدالت و معنویت تثبیت می‌کند. مقاومت نیز بُعد عملی و تمدنی این فرهنگ است که بقاء و استقلال جامعه را در برابر سلطه جهانی تضمین می‌سازد.

تحلیل داده‌ها تأیید می‌کند که در اندیشه امامین انقلاب، مشروعیت سیاسی نظام اسلامی بر پیوند میان ولایت الهی و ایثار مردمی استوار است؛ پایداری اجتماعی و سیاسی از طریق مقاومت مؤمنانه تحقق می‌یابد؛ و پویایی تمدنی در گرو تداوم فرهنگ شهادت و جهاد آگاهانه است. بنابراین، فرهنگ ایثار و مقاومت نه تنها ضامن بقاء انقلاب، بلکه موتور محرک عبور آن از مرحله‌ی نظام‌سازی به مرحله‌ی تمدن‌سازی است.

نتیجه نهایی پژوهش این است که «مدیریت تمدن‌ساز در جمهوری اسلامی ایران» بر سه پایه‌ی درهم‌تنیده‌ی ایثار، عدالت و مقاومت استوار است. استمرار این فرهنگ در عرصه‌های نخبگانی، مدیریتی و آموزشی می‌تواند الگویی بومی از حکمرانی دینی و تمدن‌ساز ارائه دهد که در برابر الگوهای سکولار مدیریتی، توانایی تولید قدرت نرم، مشروعیت پایدار و آینده‌سازی تمدنی برای جهان اسلام را داراست.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

1. Khosropanah A. The Intellectual System of Grand Ayatollah Khomeini. Tehran: Culture and Islamic Thought Publishing Organization; Publications and Media Affairs of Islamic Azad University; 2017.
2. Khosropanah A. The Intellectual System of Imam Khomeini. Tehran: Publishing Organization of the Research Institute for Culture and Islamic Thought; 2016.
3. Izdehi SS. Imam Khomeini's Political Jurisprudence. 2 ed. Tehran: Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works; Oruj Printing and Publishing Institute; 2014.
4. Jamshidi MH. The Political Thought of Imam Khomeini. 3 ed. Tehran: Imam Khomeini and Islamic Revolution Research Institute; 2015.
5. Khomeini SR. Sahifeh-ye Imam: Collection of the Works of Imam Khomeini. Tehran: Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works; 2010.
6. Khamenei SA. Statements in a Meeting with Members of the Committees of the Congresses of Martyrs of Educational Affairs, Students, and Artists. 2014.
7. Khamenei SA. Statements in a Meeting with a Group of Families of Martyrs of Hamadan Province. 2004.
8. Vaezi A. Islamic Government: A Textbook of Islamic Political Thought. Qom: Management Center of the Qom Seminary; 2007.
9. Mousavi Khaikhal SMM. Sovereignty in Islam or Guardianship of the Jurist. Qom: Islamic Publications Office, Society of Seminary Teachers of Qom; 2021.
10. Motahhari M. Collected Works: Islamic Movements in the Last Hundred Years; The Future of the Islamic Revolution of Iran; The Uprising and Revolution of Mahdi; Part of Ten Discourses; Part of Fifteen Discourses. Tehran: Sadra Publications; 2011.
11. Motahhari M. The Future of the Islamic Revolution of Iran. Tehran: Sadra Publications; 2010.
12. Sangari MR. Spiritual and Cultural Factors of the Sacred Defense. Qom: Zamzam-e Hedayat Publications; 2007.
13. Malekoutian M. Contexts, Factors, and Global Reflections of the Islamic Revolution: A Cultural Approach. Tehran: University of Tehran; Publishing and Printing Institute of the Office for the Publication of Maaref; 2011.
14. Elhamnia V, Moghaddasnia. Economic Ethics. Tehran: Publications of the Office of Ideological-Political Education, Representative Office of the Supreme Leader in the Islamic Revolutionary Guard Corps; 1997.
15. Barzegar E. The Political Thought of Imam Khomeini: Politics as the Straight Path. 4 ed. Tehran: SAMT; Research Institute for the Development of Humanities; 2023.
16. Rostampour S. The Political Thought of Ayatollah Seyed Ali Khomeini. Tehran: Cultural-Artistic Institute and Publications of the Islamic Revolution Center; 2018.

17. Akbari Moallem A. Indicators of Imam Khomeini's Political Thought in the Dimensions of Political Philosophy, Political Ethics, and Political Jurisprudence. Tehran: Islamic Azad University Printing and Publishing Organization; Yadegar-e Imam Khomeini Branch, Islamic Azad University; 2017.